

Сергієнко В. М.,

доктор наук з фізичного виховання і спорту, доцент

Корж С. О., старший викладач

Сумський державний університет, м. Суми

ПОНЯТТЯ ДОПІНГУ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ЦИМ ЯВИЩЕМ У СПОРТІ

Анотації

Сергієнко В. М., Корж С. О. Поняття допінгу та нормативно-правове регулювання боротьби з цим явищем у спорті. Проаналізовано історичні та процедурні аспекти міжнародно-правового регулювання боротьби з допінгом у спорті, що на сьогоднішній день є одним із основних пріоритетів світової спортивної спільноти. Обґрунтовано визначення поняття «допінг», його законодавче закріплення, норми міжнародного та вітчизняного законодавства, що регулюють боротьбу із явищем допінгу у спортивній діяльності. Розкрито основні положення Всесвітнього антидопінгового кодексу (2015), Закону України «Про антидопінговий контроль у спорті» (2017), також наявні недоліки нормативно-правового регулювання даного питання в Україні та запропоновано певні заходи, щодо проведення ефективної профілактики та боротьби з допінгом за допомогою кримінально-правових засобів.

Ключові слова: допінг у спорті, Всесвітній антидопінговий кодекс, антидопінгові заходи, Конституція України, санкції для спортсменів.

Сергиенко В. М., Корж С. А. Понятие допинга и нормативно-правовое регулирование борьбы с этим явлением в спорте. Проанализированы исторические и процедурные аспекты международно-правового регулирования борьбы с допингом в спорте, что на сегодняшний

день является одним из основных приоритетов мировой спортивной общественности. Обосновано определение понятия «допинг», его законодательное закрепление, нормы международного и отечественного законодательства, регулирующих борьбу с явлением допинга в спортивной деятельности. Раскрыты основные положения «Всемирного антидопингового кодекса» (2015), Закона Украины «О антидопинговом контроле в спорте» (2017), также имеющиеся недостатки нормативно-правового регулирования данного вопроса в Украине и предложены определенные мероприятия по проведению эффективной профилактики и борьбы с допингом с помощью уголовно-правовых средств.

Ключевые слова: допинг в спорте, Всемирный антидопинговый кодекс, антидопинговые мероприятия, Конституция Украины, санкции для спортсменов.

Sergienko V.M., Korzh S.O. The notion of doping and the regulatory measures of the fight against this phenomenon in sports. We have analyzed the historical and procedural aspects of the international regulatory measures of the fight against the use of doping in sports, which today is one of the main priorities of the world sports community. The definition of the notion of "doping", its legislative consolidation, the norms of international and domestic legislation, which regulate the fight against the phenomenon of doping in sports, have been grounded. The basic provisions of the World Anti-Doping Code (2015), the Law of Ukraine "About anti-doping control in sports" (2017), and the shortcomings of the regulatory measures of this issue in Ukraine have been reported in depth; and we have suggested certain measures for the effective prevention and the fight against the use of doping by means of the relevant criminal provisions. Nowadays, the main sanction for a Ukrainian athlete, who used doping, is the cancellation of the athletic performance and the exemption of the athlete for a specified period of time. In some countries (for example, England, France, etc.) the doping problem is solved not only through the introduction of sporting sanctions, but also through the

bringing of the perpetrators to the criminal responsibility. The lack of legislative regulation of this issue in Ukraine leads to an increase in the circulation of doping drugs with a new force. To overcome this phenomenon, it is necessary to improve the system of criminal legislation, which regulates the process of the use and distribution of doping.

Key words: doping in sports, the World Anti-Doping Code, anti-doping measures, the Constitution of Ukraine, sanctions for athletes.

Постановка проблеми. Однією із актуальних проблем сучасного спорту є застосування спортсменами речовин, що підвищують їх фізичні можливості – це допінг. Натомість, коли переможці спортивних змагань не тільки оточені загальною увагою і пошаною, але і стають високорейтинговими найбагатшими людьми, деякі спортсмени, їх тренери, намагаються перемогти будь-якою ціною, в тому числі шляхом використання заборонених фармакологічних засобів [4; 10; 11]. В основу самого поняття «спорт» покладено чесне змагання, що має на меті поліпшення здоров'я, прагнення до індивідуального вдосконалення і пошани. Але, сам чинник застосування допінгу спортсменами перекреслює усю сутність справедливості спортивних поєдинків та суперечить усім принципам та основам етики спорту вищих досягнень [6; 7; 8]. Водночас прогрес спортивних відносин у нашій країні йде досить динамічно, що в свою чергу, потребує необхідності міжнародно-правового врегулювання у спорті боротьбу з допінгом [3; 5; 8; 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зауважити, що в історії спорту практично не існує видів спорту, у яких не були б зареєстровані випадки вживання заборонених препаратів. Цій проблемі присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців, серед яких потрібно назвати В. М. Платонова (2010), О. І. Петренка (2014), В. П. Руденка (2014), Н. В. Бордюгову (2015), Л. М. Гуніну (2016), С. Б. Мальону (2016), М. А. Тіхонову (2017) та ін., у яких підкреслено

важливість вдосконалення нормативно-правового регулювання боротьби у спорті, з таким явищем, як допінг. Однак, висока значущість і недостатнє висвітлення законодавчої та нормативно-правової бази, щодо боротьби з допінгом у спорті потребує у цьому напрямі подальших досліджень.

Мета дослідження – обґрунтування чинних нормативно-правових регулювань в Україні в боротьбі з допінгом у спорті.

Виклад основного матеріалу. Згідно визначення, поданого Міжнародним олімпійським комітетом (МОК), допінг – це прийом за призначенням чи використання здоровими особами сторонніх для організму фізіологічних речовин незалежно від способу їх уведення аномальними методами, в аномальній кількості з метою штучного та несправедливого покращення результатів у змаганнях.

Стаття 2 Антидопінгової Конвенції (1989) наголошує, що допінг у спорті означає призначення спортсменам або спортсменкам, чи використання ними фармакологічних класів допінгових препаратів або допінгових методів [1]. Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» взагалі майже не визначає поняття «допінгу», а лише коротко характеризує допінг у спорті як випадок порушення антидопінгових правил [2]. Отже, визначення, подані у вітчизняному та зарубіжному законодавстві певним чином відрізняються одне від одного, де зарубіжні нормативно-правові акти більш ширше регулюють дане питання і конкретизують його.

Якщо звернутися до історичних аспектів виникнення допінгу, то С. Д. Білоцький і В. В. Бубліченко зазначають, що слово «doping» – англійське, має багато значень: фальсифікувати, давати наркотики, розбавляти, одурманювати, підмішувати. В галузі техніки цим словом називають лакувати, заливати пальним, просочувати тканини, накладати захисні покриття [4, с. 34]. Допінгом називали також збудливу рідину, що випивали у Південно-Східній Африці учасники тривалих релігійних церемоній, цим же словом називали стимулятори, які використовували для скакових коней у гонках колісниць, ще в Стародавньому Римі. Однак, навіть

у ті часи з'являються покарання за порушення правил, де порушників розпинали на хресті. За іншою версією, слово «допінг» походить від голландського «door», що означало «занурювати» і входило до американського сленгу, за допомогою тютюну із домішкою насіння дурману, використовувався для обробки людей перед грабуванням. Пізніше цей термін почали застосовувати у тих випадках, коли мова йшла про використання незаконних засобів із метою покращення результатів у змаганнях серед коней і гончих собак. Історія застосування допінгу зароджувалася разом із спортом. У своїх працях древні філософи Філострат та Гален зазначали, що перед змаганнями греки вживали насіння кунжуту, а також протеїн і психотропні гриби. В Стародавньому Римі гладіатори приймали різного роду стимулятори, які підвищували їх витривалість і значно зменшували чутливість до болю під час поєдинків. Для покращення результатів у бігових змаганнях, інки вживали листя коки. Певного роду стимулятори використовувалися не тільки у спорті, але й під час війн. За допомогою настою з мухомора та психотропних грибів одурманювали норманських воїнів. Ця суміш викликала у них агресивність, значно послаблювала відчуття болю і втоми [4]. Тобто, історія застосування допінгу розпочалася ще зі Стародавніх століть, а випадки його вживання відомі чи не на кожному континенті, проте активного розповсюдження і популярності він набув із розвитком медицини та біохімії у XIX–XX ст.

Вперше застосування допінгу, звернуло на себе увагу світової спільноти у Римі на Олімпійських іграх (1960), коли датський велосипедист Кнуд Енермарк Йенсен раптово помер під час змагань із велоперегонів. Згодом вдалось установити, що для залучення додаткових резервів організму спортсмен приймав амфетаміни та нікотинелл-тарtrat. Саме з цього періоду активізувався процес активної протидії застосуванню допінгу у спортсменів.

Найважливішу роль у боротьбі з допінгом відіграє МОК, який додав його у список заборонених препаратів і правила про обов'язковий допінг-контроль на міжнародних змаганнях. З метою активної боротьби з явищем

допінгу набуває чинності Всесвітній антидопінговий кодекс, його остання редакція набула чинності в 2015 році [5]. Цей документ є основоположним й універсальним, на ньому ґрунтується Всесвітня антидопінгова програма у спорті. Основною його метою є підвищення ефективності боротьби з допінгом у світі, шляхом об'єднання основних елементів цієї боротьби. Всесвітній антидопінговий кодекс акцентує на захист фундаментального права спортсменів брати участь у змаганнях, вільних від допінгу, і таким чином пропагувати здоров'я, справедливість і рівність для всіх спортсменів світу, а також забезпечити створення ефективних, скоординованих і узгоджених антидопінгових програм, як на міжнародному, так і на національному рівнях. Антидопінговий контроль у спорті – це свого роду «soft law», не є нормою міжнародного права, які конкретна країна ратифікує, але вони є обов'язковою частиною національного права, також в основному, керується нормами Всесвітнього антидопінгового кодексу, що імплементуються спортивними органами та є обов'язковими для спортсменів і осіб, які підпадають під юрисдикцію цих правил. Всесвітній антидопінговий кодекс складається із чотирьох частин, кожна з яких регулює певну сферу відносин, де перший розділ присвячено регулюванню процедури допінг-контролю. У цьому розділі визначено поняття «допінгу», перелік основних порушень антидопінгових правил, які є докази застосуванню допінгів, список заборонених речовин, субстанцій та методів стимулювання організму, відомості про тестування та основні стандарти його проведення, процедура повернення спортсменів до змагань після залишення спорту, аналіз проб, право на неупереджене слухання, автоматичне анулювання індивідуальних результатів, санкції до спортсменів в індивідуальних видах спорту, наслідки застосування допінгу для команд, санкції до спортивних організацій, процедура та порядок подання апеляцій, конфіденційність та надання інформації, термін давності, а також процедуру проведення допінг-контролю у тварин, які беруть участь у змаганнях.

Друга частина присвячена характеристиці різного роду освітніх програм та наукових антидопінгових досліджень. Третя частина має назву «Ролі та відповідальність» і визначає місце певного суб'єкту в боротьбі з допінгом та його відповідальність за порушення антидопінгового законодавства. Цією частинною регулюється діяльність і відповідальність таких організацій як МОК, Міжнародним параолімпійським комітетом, міжнародними федераціями, національними олімпійськими і національними параолімпійськими комітетами, національними антидопінговими організаціями, оргкомітетами великих спортивних подій та Всесвітнім антидопінговим агентством (WADA). Крім різного роду організацій ця частина також регулює особисту відповідальність спортсменів, їх персоналу та урядів країн. Заключна четверта частина регулює питання прийняття, зміни, відповідності та інтерпретації положень Антидопінгового кодексу, а також містить перехідні положення.

Загалом, кодекс досить широко законодавчо регулює процедуру контролю за використанням допінгу в спорті на міжнародному рівні, визначає місце основних суб'єктів, що протидіють допінгу, методи виявлення заборонених речовин, питання відповідальності за порушення законодавства та профілактику використання допінгу. Як стверджує Н. Коваленко, що особлива увага у Кодексі приділяється так званому принципу «strict liability», що означає пряму відповідальність за наявності забороненого препарату в пробі спортсмена. Це означає, що спортсмен несе відповідальність за будь-яку заборонену субстанцію чи її маркери, які були виявлені в його пробах [6]. Незважаючи на достатньо широке регулювання відносин у протидії використанню допінгу у спорті, в Україні помічена тенденція збільшення кількості випадків застосування заборонених методів і речовин стимулювання організму спортсменів. Однією з причин розповсюдженості застосування допінгу у вітчизняному спорті є неналежне регулювання відносин, що забезпечують законний порядок його обігу в країні. Законодавство України про антидопінговий контроль у спорті

ґрунтується на Конституції України і складається з цього Закону, Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті, Антидопінгової конвенції Ради Європи, Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та інших нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини.

Основною законодавчою базою для боротьби з допінгом в Україні став Закон «Про антидопінговий контроль у спорті», прийнятий в 2017 році [2]. Закон є відносно новим і актуальним, що регулює загальні правові та організаційні засади здійснення антидопінгового контролю, місце та роль відповідних органів, установ та закладів в антидопінговій діяльності та відповідальність за порушення антидопінгових правил щодо антидопінгового законодавства. Відповідно до цього закону ключову роль у здійсненні антидопінгового контролю відіграє спеціалізована державна установа – Національний антидопінговий центр (2002). Саме на нього покладається організація та проведення допінг-контролю у спорті. До основних функцій національного антидопінгового центру законодавство відносить: затвердження та впровадження антидопінгових правил; контроль за дотримання міжнародних стандартів антидопінгової діяльності; забезпечення проведення досліджень, що пов'язані із виявленням заборонених речовин; проведення тестувань, складання щорічного плану тестувань та навчання допінг-офіцерів, які уповноважені здійснювати тестування; здійснення інформаційної та просвітницької діяльності тощо.

Кримінальну відповідальність за незаконний обіг допінгу передбачено ст. 321 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів» [7]. Відповідно Закон «Про антидопінговий контроль у спорті» не містить у собі конкретної санкції за будь-яке порушення законодавства, а лише містить посилання на відповідну норму Всесвітнього антидопінгового Кодексу. На даний час в Україні діє затверджений Міністерством охорони здоров'я України наказ № 490 (від 17.08. 2007 р.) «Перелік сильнодіючих лікарських

засобів за міжнародними непатентованими або загальноприйнятими назвами», який включає в себе всього два різновиди анаболічних стероїдів, а саме «Metandienone» та «Nandrolone». Тобто, за незаконний обіг лише цих препаратів настає кримінальна відповідальність. Проте, необхідно додати, що окрім цих анаболічних препаратів, існує ціла низка інших стероїдів, які, попри свою небезпечність, не є забороненими, хоча вони є не менш небезпечними. За збут таких препаратів передбачена лише адміністративна відповідальність, що зовсім не відповідає суспільно-небезпечності цього діяння. Тобто, доречним буде редагування даного наказу, шляхом включення до нього більшої кількості анаболічних стероїдів, через уживання яких надається значна шкода організму людини.

Варто зазначити, що незважаючи на те, що чинна нормативно-правова база є достатньо дієвим інструментом у боротьбі з допінгом та відповідає Антидопінговому кодексу, вона позбавлена чіткого визначення самого поняття «допінг». Крім того, в законодавстві відсутній чіткий перелік ознак, які вказують на небезпечність його застосування. Наприклад, у медико-біологічному аспекті негативна дія допінгу виявляється у наступних трьох напрямках: 1) створюється помилкове відчуття підвищених можливостей, що веде до переоцінки спортсменом свого стану, а це призводить часом до зростання травматизму; 2) прийом допінгу знімає у спортсменів відчуття втоми, як відомо втома – це фізіологічна реакція, що попереджає організм про підхід до межі своїх можливостей; 3) допінг змушує спортсмена працювати за межею своїх можливостей, виконувати надроботу, ця межа відокремлює втому від перевтоми і перенапруги, тобто відокремлює здоров'я від хвороби [4].

На теперішній час в Україні головною санкцією для спортсмена, який вживав допінг, залишається не зарахування спортивного результату та усунення його від участі у майбутніх спортивних змаганнях на визначений період часу. У деяких країнах (Англія, Франція та ін.) проблему допінгу вирішують не лише шляхом впровадження спортивних санкцій, а й шляхом

притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, вочевидь це дозволяє правоохоронним органам проводити ефективнішу профілактику та боротьбу з цим явищем за допомогою кримінально-правових засобів.

Недосконалість регулювання процедури протидії розповсюдження допінгу у спорті також можна помітити через кількість українських спортсменів, які були помічені на вживанні заборонених речовин. Відповідно, це свідчить про дефекти та прогалини у системі допуску спортсменів до змагань, а також у процесі профілактики та інформування про небезпечність і ганебність застосування допінгу.

Висновки. Допінг – це речовина, яка тимчасово посилює психічну і фізичну діяльність організму спортсмена, тобто штучний стимулятор, який порушує «правила чесної гри», окрім того, його вживання завдає суттєвої шкоди здоров'ю, що може мати непередбачувані наслідки. Також, застосування даного засобу йде у розріз із морально етичними нормами міжнародного спортивного руху. В Україні через недостатнє законодавче регулювання даного питання, призводить до збільшення обігу з новою силою допінгових препаратів. Для подолання цього явища необхідно вдосконалити систему кримінального законодавства, що регулює процес застосування і розповсюдження допінгу.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо у виявленні наявних недоліків у законодавчому кримінально-правовому регулюванні, що пов'язано із протидією застосування допінгу в спортивній діяльності.

Література

1. Антидопінгова конвенція від 16.11.1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228
2. Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017. – № 11. – С. 102.

3. Білоцький С. Д., Бубліченко В.В. Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з допінгом у спорті / Білоцький С.Д. // Альманах міжнародного права – 2015. – №7. – С. 32–41.
4. Ізмайлова О.В., Щербак Ю.Є. Допінг і боротьба з ним: Методичний посібник. – Полтава, 2005. – 72 с.
5. Всесвітній антидопінговий кодекс / Національний антидопінговий центр України. Перекл. з англ. – К. : АВІАЗ, 2015. – 134 с.
6. Коваленко Н. Сучасні проблеми спортсменів України у спорті вищих досягнень / Н. Коваленко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – №4. – С. 12–16.
7. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131.
8. Detlef T. Doping in Sports / T. Detlef, P. Hemmersbach. – Berlin, 2010. – 540 p.
9. Mitten Matthew J. Sports Law in the United States / J. Mitten Matthew. – New York : Kluwer Law International, 2011. – 212 p.
10. Pereira H. M. G. Doping control analysis at the Rio 2016 Olympic and Paralympic Games / H. M. G. Pereira, V. F. Sardela, M. C. Padilha et al. // Drug testing and analysis, 2017. – 9(11–12). – P. 1658.
11. Sosa A. Doping as a result of pressures on athletes, and their relationship with addictions / A. Sosa // Efdeportes: Revista Digital. – Buenos Aires, 2001. – Año 7. – № 43. – [Electronic resource]. – The mode of access: <http://www.efdeportes.com/efd43/doping.htm>

Reference

1. Anti-doping Convention of 16.11.1989 [Electronic resource]. – The mode of access: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228
2. The Law of Ukraine "About Anti-Doping Control in Sports" // The Vidomosty Verkhovnoy Rady (VVR), 2017. – No. 11. – P. 102.

3. Bilotsky S. D., Bublikenko V. V. The international legal cooperation in the fight against doping in sports/ S.D. Bilotsky // The Almanac of International Law. – 2015. – No. 7. – P. 32–41.
4. Izmailova O. V., Shcherbak Y. E. Doping and fighting against it: A methodical manual. – Poltava, 2005. – 72 p.
5. World Anti-Doping Code/National Anti-Doping Centre of Ukraine. Translated from English. – K. : AVIAZ, 2015. – 134 p.
6. Kovalenko N. Modern problems of athletes of Ukraine in sports of higher achievements / N. Kovalenko // The theory and methods of physical education and sports. – 2015 – № 4. – P. 12–16.
7. The Criminal Code of Ukraine: the Code of Ukraine, Code, Law № 2341-III of 05.04.2001 // Vidomosty Verkhovnoy Rady (VVR), 2001. – №. 25–26, Art. 131.
8. Detlef T. Doping in Sports / T. Detlef, P. Hemmersbach. – Berlin, 2010. – 540 p.
9. Mitten Matthew J. Sports Law in the United States / J. Mitten Matthew. – New York : Kluwer Law International, 2011. – 212 p.
10. Pereira H. M. G. Doping control analysis at the Rio 2016 Olympic and Paralympic Games / H. M. G. Pereira, V. F. Sardela, M. C. Padilha et al. // Drug testing and analysis, 2017. – 9(11–12). – P. 1658.
12. Sosa A. Doping as a result of pressures on athletes, and their relationship with addictions / A. Sosa // Efdeportes: Revista Digital. – Buenos Aires, 2001. – Ano 7. – № 43. – [Electronic resource]. – The mode of access: <http://www.efdeportes.com/efd43/doping.htm>